

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра анатомії і фізіології людини

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

_____ О.Б. Жильцов

“ _____ ” _____ 2014 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Неврологічні основи логопедії

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки	<u>6.010105 «Корекційна освіта. Логопедія»</u>
	(шифр і назва напряму підготовки)
спеціальність	_____
	(шифр і назва спеціальності)
спеціалізація	_____
	(назва спеціалізації)
інститут, факультет, відділення	<u>Інститут людини</u>
	(назва інституту, факультету, відділення)

2014 – 2015 навчальний рік

Робоча програма «Неврологічні основи логопедії» для студентів галузі знань 0101 Педагогічна освіта
напряму підготовки 6.010105 «Корекційна освіта. Логопедія».

Розробники:

Ірина Михайлівна Маруненко, кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри анатомії і фізіології
людини Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри (циклової комісії) анатомії і фізіології людини

Протокол від “27” серпня 2014 року № 1

Завідувач кафедри анатомії і фізіології людини

_____ - (І.М. Маруненко)
(підпис) (прізвище та
ініціали)

© Маруненко І.М., 2014 рік

© КУ імені Бориса Грінченка, 2014 рік

ЗМІСТ

1.	Опис навчальної дисципліни	3 ст.
2.	Мета та завдання навчальної дисципліни	4 ст.
3.	Програма навчальної дисципліни	6 ст.
4.	Структура навчальної дисципліни	8 ст.
5.	Навчально-методична карта дисципліни «Неврологічні основи логопедії»	10 ст.
6.	Теми семінарських занять	11 ст.
7.	Самостійна робота	13 ст.
8.	Індивідуальні завдання	13 ст.
9.	Методи навчання	14 ст.
10.	Методи контролю	14 ст.
11.	Методичне забезпечення	17 ст.
12.	Питання до екзамену	17 ст.
13.	Рекомендована література	18 ст.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>0101 Педагогічна освіта</u> (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки <u>6.010105</u> <u>«Корекційна освіта. Логопедія»</u> (шифр і назва)		
Модулів – 2	Спеціальність: _____	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		2-й	-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – 1		Семестр	
Загальна кількість годин – 108		2-й	-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>«бакалавр»</u>	Лекції	
		16 год.	год.
		Семінарські	
		12 год.	год.
		Модульний контроль	
		4 год.	год.
		Самостійна робота	
		36 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		4 год.	
		Вид контролю:	
		Екзамен	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – сформувати у студентів поняття про структуру та механізми мовленнєвих розладів обумовлених органічними ураженнями структур центральної нервової системи, порушеннями функцій другої сигнальної системи внаслідок органічних уражень кори півкуль головного мозку.

Завдання курсу:

- ознайомлення з будовою та функціями центрального мовленнєвого апарату;
- ознайомлення з неврологічними механізмами порушень при дизартрії;
- охарактеризувати функціональні розлади мовлення;
- дати характеристику нейропсихологічним синдромам порушень вищих психічних функцій.

У процесі вивчення курсу важливо зосередити увагу на *засвоєнні знань* про:

- неврологічні механізми порушень при дизартрії;
- нейропсихологічні синдроми порушень вищих психічних функцій при локальних ураженнях кори головного мозку;
- порушення писемного мовлення.

Під час семінарських занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти *набувають умінь та навички*:

- встановлюють закономірності і особливості навчально-виховного процесу в спеціальних закладах для дітей з неврологічними розладами, визначають мету, завдання, зміст, принципи та методи навчання, виховання та трудової підготовки;
- використовують різні спеціальні технічні засоби, які допомагають дітям з неврологічними розладами в їх пізнавальній діяльності та встановленні контакту з оточуючим світом;
- визначають ефективні шляхи та засоби профілактики вад в розвитку попередженні логоневрозів;
- виявляють особливості та шляхи покращення життя та діяльності дітей з вадами в соціальному оточенні (сім'ї, трудових та навчальних колективах).

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни «Клініка інтелектуальних порушень», становить 108 год., із них 16 год. – лекції, 12 год. – семінарські заняття, 4 год. – індивідуальна робота, 36 год. – самостійна робота, 4 год. – модульний контроль.

Вивчення студентами навчальної дисципліни «Клініка інтелектуальних порушень» завершується складанням екзамену (36 год.).

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль І. Предмет, завдання курсу «Неврологічні основи логопедії». Нейропсихологічні синдроми порушень вищих психічних функцій при локальних ураженнях кори півкуль головного мозку

Тема 1. Предмет, завдання курсу «Неврологічні основи логопедії» (2 год.)

Основним завданням курсу «Неврологічні основи логопедії» є отримання знань про логоневрози, психічний та інтелектуальний стан дитини, стан її пізнавальної активності, емоційно-вольової сфери і особистості в цілому.

Вивчення неврологічних основ логопедії має велике загальноосвітнє значення у справі підготовки педагогів-логопедів та дефектологів. Ознайомлення майбутнього логопеда з будовою і функціями мозку вводить його у сферу наукового природознавства, допоможе краще зрозуміти структуру мовленнєвих порушень, їх етіологію, механізми, патогенез.

Вивчаючи будову і функції центральної нервової системи студенти-логопеди матимуть можливість наочно сприймати всю складність будови мозку, що відіграє найважливішу роль у процесі становлення, розвитку, та функціонування мовлення людини. Наочність допоможе краще зрозуміти мозкові механізми мовлення в нормі та патології.

Розуміння цих механізмів допоможе спеціалісту вирішити питання діагностики, обрати найефективніші шляхи корекції та компенсації порушень.

Основні поняття теми: корекція, компенсація, діагностика, логопедія, логоневрози.

Тема 2. Неврологічне забезпечення мовленнєвої діяльності (2 год.)

Специфічні особливості вищої нервової діяльності людини представлені другою сигнальною системою, яка виникла в результаті розвитку мовлення як засобу спілкування між людьми у процесі праці.

Для більш детального розуміння механізмів функціонування центрального мовленнєвого апарату слід розглянути його анатомічну будову, а саме: будову кори головного мозку, ділянки мозку, підкіркову ділянку, стовбур головного мозку, функціональну асиметрію головного мозку, психофізіологічні механізми мовленнєвої діяльності.

Основні поняття теми: мікроскопічна будова кори півкуль головного мозку, лобна ділянка, скронева ділянка, тім'яна ділянка, потилична ділянка, стріопалідарна система, мозочок, лімбічна система, середній мозок, права півкуля, ліва півкуля, лобний конус, енергетичний блок, блок прийому, переробки та зберігання екстероцептивної інформації, блок програмування, регуляції і контролю діяльності.

Семінарське заняття 1. Неврологічне забезпечення мовленнєвої діяльності (2 год.)

Тема 3. Неврологічні механізми порушень при дизартрії (2 год.)

Дизартрія – порушення розбірливого мовлення, зумовлене недостатністю іннервації мовленнєвого апарату. Провідним симптомом дизартрії є порушення звуковимови та просодичної сторони мовлення, пов'язане з органічним ураженням центральної та периферичної нервової систем. При дизартрії провідним дефектом є рухові порушення.

Організація центральної регуляції рухів. Фізіологія черепно-мозкових нервів. Симптоми центрального (спастичного пірамідного) паралічу. Симптоми периферичного паралічу. Рухові порушення при ураженні черепно-мозкових нервів та їх дослідження. Бульварна дизартрія. Псевдо-бульварна дизартрія. Коркова дизартрія. Патологія екстрапірамідної системи та мозочка.

Екстрапірамідна дизартрія. Симптоми ураження стріатума. Рухові порушення при ураженні мозочка. Порушення мовлення при ДЦП. Вивчення патології рухів. Дослідження загальної довільної моторики.

Основні поняття теми: дизартрія, параліч, парез, черепно-мозкові нерви, спастичний параліч, пірамідний параліч, бульварна дизартрія, коркова дизартрія, екстрапірамідна дизартрія, атетоз, хорія, міоклонія, торсійний спазм, ДЦП, хватальний рефлекс, рефлекс Моро.

Семінарське заняття 2. Неврологічні механізми порушень при дизартрії (2 год.)

Тема 4. Нейропсихологічні синдроми порушень вищих психічних функцій при локальних ураженнях кори півкуль головного мозку (4 год.)

Нейропсихологічний синдром – це порушення вищих психічних функцій, що виникає внаслідок локального ураження кори півкуль головного мозку та має у своїй основі порушення одного або кількох факторів.

Наявність первинного дефекту пов'язаний з ураженням мозкової ланки, призводить до порушення цілого ряду функціональних систем – появи синдрому. Локальні ураження кори півкуль головного мозку спричиняють різні варіанти трьох основних синдромів: агнозії, афазії, апраксії.

Афазія – це системне порушення мовлення, яке виникає при органічних ураженнях мозку, впливає на зв'язок з іншими психічними процесами та призводить до дезінформації всієї психічної сфери людини, порушуючи перш за все комунікативну функцію мовлення.

Форми афазії з центральним дефектом порушення експресивного мовлення.

Форми афазії з центральним дефектом порушення імпресивного мовлення.

Нейропсихологічний аналіз мовленнєвих порушень при афазії.

Основні поняття теми: агнозія, афазія (еферентна, аферентна, динамічна, сенсорна, акустико-мнестична, мнестична, амнестична), апраксія (кін естетична, конструктивна, кінетична), аритмія, амюзія, астереогноз, тактильна алексія, соматоагнозія, аграфія, алексія, акалькулія.

Семінарське заняття 3. Нейропсихологічні синдроми при локальних ураженнях кори півкуль головного мозку (2 год.)

Змістовий модуль II. Функціональні розлади мовлення

Тема 5. Порушення писемного мовлення (2 год.)

Дислексія та дисграфія у дітей – своєрідні труднощі в оволодінні навичками читання та письма які часто супроводжують порушення усного мовлення, що пов'язані з різними патологічними станами нервової системи.

Функціональний склад письма забезпечується такими блоками: 1. блок регуляції тону; 2. блок прийому, обробки та збереження інформації; 3. блок програмування, регуляції та контролю.

Аграфія – це складний розлад письма та писемного мовлення, що виявляється в різних формах які поділяються на мовленнєві та гностичні аграфії, в основі яких лежать порушення різного психологічного змісту та різні механізми.

Дисграфія – часткове специфічне порушення процесу письма, основним симптомом якого є наявність стійких специфічних помилок непов'язаних ні із зниженням інтелектуального розвитку, ні із вираженими порушеннями слуху та зору, ні з не регулярністю шкільного навчання, що виявляється в стійких повторних помилках, зумовлених не сформованістю вищих психічних функцій, які приймають участь в процесі письма.

Основні поняття теми: аграфія (мовленнєва, моторна, сенсорна, аферентна кінестетична, акустикомнестична, динамічна, семантична, оптична, оптикомнестична), дисграфія, дислексія (фонематична, семантична, аграматична, мнестична, оптична, тактильна).

Семінарське заняття 4. Порушення писемного мовлення (2 год.)

Тема 6. Алалія як системне недорозвинення мовлення (2 год.)

Алалія – відсутність або недорозвинення мовлення внаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку у внутрішньоутробному або ранньому періоді розвитку дитини.

Весь процес становлення мовлення при алалії перебігає в умовах патологічного стану ЦНС. Умовно рефлексорна діяльність мозку за умов недорозвинення деякою мірою відповідає його діяльності на більш ранніх етапах розвитку мовлення дитини. Тому прояви алалії зовнішньо походять на нормальний розвиток мовлення дитини у більш ранньому віці. Але це не просто тимчасова функціональна затримка розвитку мовлення, про що засвідчує зростання розбіжностей між основними етапами становлення мовленнєвої функції в нормі та при алалії.

Причини, локалізація механізмів порушення. Моторна алалія. Немовленнєва симптоматика моторної алалії. Сенсорна алалія.

Основні поняття теми: алалія, моторна (експресивна) алалія, сенсорна алалія.

Семінарське заняття 5. Алалія як системне недорозвинення мовлення (2 год.)

Тема 7. Функціональні розлади мовлення (2 год.)

Психоневрологічні порушення мовлення. Заїкання – одне з найскладніших та тривалих мовленнєвих порушень. Заїкання – це поліморфний хворобливий стан за якого судомне порушення темпо-ритмічної організації мовлення є тільки зовнішнім симптомом. З боку медичного підходу заїкання – це невроз, загальний, дитячий, координаційний (дисорганізація скорочень м'язів мовленнєвого апарату), психічний, логоневроз.

Виділяють невротичне (функціональне) та неврозоподібне (органно-функціональне) заїкання.

Темпо-ритмічні розлади мовлення несудомного характеру: тахілалія, брадилалія.

Основні поняття теми: заїкання (невротичне, неврозоподібне), афтонгії, аутизм, сурдомутизм, тахілалія, брадилалія.

Семінарське заняття 6. Функціональні розлади мовлення (2 год.)

4. Структура навчальної дисципліни

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Змістовий модуль І. Предмет, завдання курсу «Неврологічні основи логопедії».								
Нейропсихологічні синдроми порушень вищих психічних функцій при локальних ураженнях кори півкуль головного мозку								
1.	Предмет, завдання курсу «Неврологічні основи логопедії»	6	2	2			4	
2.	Неврологічне забезпечення мовленнєвої діяльності	8	4	2	2		4	
3.	Неврологічні механізми порушень при дизартрії	9	4	2	2		5	
4.	Нейропсихологічні синдроми порушень вищих психічних функцій при локальних ураженнях кори півкуль головного мозку	13	8	4	2	2	5	
	Разом	38	18	10	6	2	18	2
Змістовий модуль ІІ. Функціональні розлади мовлення								
5.	Порушення писемного мовлення	8	4	2	2		4	
6.	Алалія як системне недорозвинення мовлення	8	4	2	2		4	
7.	Функціональні розлади мовлення	11	6	2	2	2	10	
	Разом	34	14	6	6	2	18	2
Семестровий контроль							36	
Разом за навчальним планом		108	32	16	12	4	72	4

6. Теми семінарських занять

Змістовий модуль I. Предмет, завдання курсу «Неврологічні основи логопедії». Нейропсихологічні синдроми порушень вищих психічних функцій при локальних ураженнях кори півкуль головного мозку

Семінарське заняття 1. Неврологічне забезпечення мовленнєвої діяльності

Мета: актуалізація відомостей з анатомії, периферичної та центральної нервової системи; розкрити анатомо-фізіологічні механізми мовленнєвої діяльності; загальні принципи будову та функціонування ЦНС та її значення у здійсненні регуляції рухів, формування вищих психічних функцій.

1. Психофізіологічні механізми мовленнєвої діяльності
2. Рефлекторний принцип у формуванні мовлення
3. Значення між аналізаторних зв'язків у становленні мовленнєвої функції
4. Компенсаторні можливості нервової системи та їх значення у відновленні та корекції мовленнєвих порушень

Семінарське заняття 2. Неврологічні механізми порушень при дизартрії

Мета: охарактеризувати механізми порушень рухової функції при ураженні екстрапірамідної системи та мозочка; оволодіти методикою дослідження порушень рухової системи, центрального та периферичного паралічу стосовно до порушень мовленнєво-рухової функції як первинного дефекту при бульварній та псевдобульбарній дизартрії. Сформувати уявлення про специфіку та закономірності мовленнєвих порушень при ДЦП.

1. Патологія рухів та її основні прояви: обмеження або неможливість довільних рухів, порушення м'язового тону, гіперкінези, розлад рівноваги та координації рухів.
2. Рухові порушення при ураженні черепно-мозкових нервів та їх дослідження
3. Патогенетичні механізми та структура мовленнєвого порушення при різних формах дизартрії
4. Частота мовленнєвої патології при ДЦП, різноманітність її клінічних форм

Семінарське заняття 3. Нейропсихологічні синдроми при локальних ураженнях кори півкуль головного мозку

Мета: активізувати уявлення про аналізатор та «динамічну локалізацію функцій», концепцію функціональної системи з метою розуміння механізмів порушення при локальних ураженнях мозку; ознайомити з клініко-нейропсихологічними ознаками порушень гнозису та праксису, механізмами розпаду мовлення при афазіях, специфічних центрального дефекту та центрального механізму при різних формах афазії.

1. Нейропсихологічні синдроми порушень гнозису та праксису
2. Нейропсихологічні передумови порушень мовленнєвої діяльності при афазіях
3. Порівняльна характеристика симптомів при різних формах афазії
4. Характеристика порушень мовленнєвої діяльності при ураження передньої та задньої мовленнєвих зон
5. Топічна діагностика уражень кори півкуль головного мозку

Основна література: 1, 3, 7, 8

Додаткова література: 1, 2, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 18

Змістовий модуль II. Функціональні розлади мовлення

Семінарське заняття 4. Порушення писемного мовлення

Мета: проаналізувати психофізіологічні механізми писемного мовлення в нормі, функціональний склад письма; визначити особливості порушень писемного мовлення в клініці локальних уражень кори головного мозку; визначити причини специфічних труднощів засвоєння навичок письма та читання у дітей, види специфічних порушень та механізми їх формування; залежність успішності

оволодіння навичками писемного мовлення від рівня сформованості усного мовлення та передумови засвоєння навичок письма і читання.

1. Психологічні передумови формування писемного мовлення (Л. С. Цветкова)
2. Симптоматика, механізми, класифікація дисграфії
3. Структура та механізми порушення при дислексії. Види дислексії
4. Формування функціонального базису навичок читання та письма
5. Профілактика дисграфії, дислексії

Семінарське заняття 5. Алалія як системне недорозвинення мовлення

Мета: актуалізувати уявлення про аналізатор та динамічну локалізацію функцій (І. П. Павлов), теорію функціональних систем П. К. Анохіна з метою розуміння механізмів мовленнєвого недорозвинення при алалії, усвідомити складність проблеми діагностики та корекції недорозвинення мовлення у дітей з алалією та необхідність поглибленого вивчення проблеми з метою оптимізації корекційно-логопедичного впливу.

1. Психофізіологічні механізми порушень при алалії
2. Причини, локалізація, механізм порушення моторної та сенсорної алалій
3. Немовленнєва симптоматика моторної алалії
4. Особливості звукового сприйняття при сенсорній алалії та порушеннях слуху
5. Теоретичне обґрунтування диференціації алалії та афазії

Семінарське заняття 6. Функціональні розлади мовлення

Мета: розкрити причини патофізіології функціональних розладів мовлення, роль біологічних і соціальних факторів ризику в розвитку мовленнєвої патології при заїканні, специфіку порушення при аутизмі, особливості мовленнєвої діяльності при автонгії; розкрити патогенетичні механізми при порушеннях темпо-ритмічній організації мовлення несудомного характеру.

1. Заїкання як функціональне порушення. Етіологія та симптоматика заїкання
2. Прояви невротичного та неврозоподібного заїкання
3. Біологічні і соціальні фактори ризику в розвитку мовленнєвої патології при заїканні
4. Віковий аспект проявів заїкання
5. Механізми та прояви мутизму та сурдомудизму
6. Особливості порушень мовлення при афтонгії
7. Порушення темпо-ритмічної організації мовлення небудомного характеру
8. Диференційна діагностика функціональних розладів мовлення

Основна література: 1, 2, 4, 6

Додаткова література: 6, 12, 18

7. Самостійна робота

Змістовий модуль І. Предмет, завдання курсу «Неврологічні основи логопедії». Нейропсихологічні синдроми порушень вищих психічних функцій при локальних ураженнях кори півкуль головного мозку. Функціональні розлади мовлення (36 год.)

1. Загальні принципи будови нервової системи
2. Структурно-функціональна організація мозку людини
3. Рівнева організація рухів за концепцією М. О. Бернштейна
4. Охарактеризувати симптоми ураження черепно-мозкових нервів
5. Рухові порушення при ураженні екстра-пірамідної системи
6. Порушення відчуття рухів
7. Нейрон-лінгвістичне вивчення різних форм дизартрії з урахуванням локалізації ураження мозку
8. Клініко-фізіологічні аспекти дизартрії
9. Дизартрія як один із симптомів ДЦП
10. Динамічний стереотип у корі головного мозку
11. Функціональна асиметрія головного мозку та її значення у клініці та компенсації локальних уражень кори головного мозку
12. Проаналізувати розлади письма при різних формах афазії
13. Органічні та функціональні розлади ЦНС
14. Клінічні прояви системних психоневрологічних порушень

Основна література: 1, 3, 5, 7

Додаткова література: 1, 2, 7, 8

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль
Змістовий модуль І. Предмет, завдання курсу «Неврологічні основи логопедії». Нейропсихологічні синдроми порушень вищих психічних функцій при локальних ураженнях кори півкуль головного мозку (18 год.)	
Тема 1. Предмет, завдання курсу «Неврологічні основи логопедії»	Тестування, модульний контроль
Тема 2. Неврологічне забезпечення мовленнєвої діяльності	Тестування, семінарське заняття, модульний контроль
Тема 3. Неврологічні механізми порушень при дизартрії.	Тестування, семінарське заняття, модульний контроль
Тема 4. Нейропсихологічні синдроми порушень вищих психічних функцій при локальних ураженнях кори півкуль головного мозку	Тестування, семінарське заняття, модульний контроль
Змістовий модуль ІІ. Функціональні розлади мовлення (18 год.)	
Тема 5. Порушення писемного мовлення -.	Тестування, модульний контроль
Тема 6. Алалія як системне недорозвинення мовлення -.	Тестування, семінарське заняття, модульний контроль
Тема 7. Функціональні розлади мовлення -	Тестування, семінарське заняття, модульний контроль
	Тестування, семінарське заняття, модульний контроль
Всього: 36 год.	

8. Індивідуальні завдання

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності бакалавра, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Неврологічні основи логопедії» – це вид науково-дослідної роботи бакалавра, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНДЗ, вимоги до них та оцінювання:

✓ науково-педагогічне дослідження у вигляді реферату (охоплює весь зміст навчального курсу) – **30 балів**.

Орієнтовна структура ІНДЗ – науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел. Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл. 8.1. і 8.2.

Таблиця 8.1.

Критерії оцінювання ІНДЗ
(науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату)

№ п/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	4
2.	Складання плану реферату	3
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	12
4.	Дотримання правил реферуванням наукових публікацій	3
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	5
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	3
Разом		30

Таблиця 8.2.

Шкала оцінювання ІНДЗ
(науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату)

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	28-30	Відмінно
Достатній	20-27	Добре
Середній	11-19	Задовільно
Низький	0-10	Незадовільно

Орієнтовна тематика реферативних досліджень з навчальної дисципліни «Неврологічні основи логопедії»

1. Проблема діагностики рухових порушень мовлення у дітей раннього віку
2. Стерта форма дизартрії та її диференційна діагностика з дислалією
3. Нейро-лінгвістивне вивчення різних форм дизартрії з урахуванням локалізації ураження мозку
4. Мовленнєві та немовленнєві порушення в структурі дефекту при дизартрії
5. Клініко-фізіологічні аспекти дизартрії
6. Дизартрія як один із симптомів ДЦП
7. Стратегія, роль та значення корекційно-педагогічного впливу в системі комплексної корекції мовленнєвих вад, зумовлених ураженням моторних структур нервової системи
8. Історія розвитку проблеми шляхів та можливості відновлення вищих психічних функцій та мовлення при афазії
9. Функціональна асиметрія головного мозку та її значення у клініці та компенсації локальних уражень кори головного мозку
10. Закономірності порушень вищих психічних функцій
11. Особливості інтелектуальної та емоційно-вольової сфери дитини при алалії
12. Основні аспекти вивчення алалії вітчизняними вченими
13. Психофізіологічна характеристика читання в нормі та при патології
14. Історія вивчення етіології та патогенезу заїкання
15. Динаміка мовленнєвих порушень функціонального характеру
16. Рухові порушення при ураженні екстра пірамідної системи
17. Первинні та вторинні ураження кори головного мозку за О. Л. Лурією
18. Основні положення І. П. Павлова про механізми розвитку неврозів
19. Клінічні прояви системних психоневрологічних порушень

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Неврологічні основи логопедії».

Студент може набрати максимальну кількість балів за ІНДЗ – 30 балів.

9. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- Словесні: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

- Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

- Семінарські.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

10. Методи контролю

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Неврологічні основи логопедії» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 10.1, табл. 10.2.

Таблиця 10.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

Вид діяльності	Бал	Σ балів
1. Відвідування лекцій	1	8 x 1 = 8
2. Відвідування семінарських занять	1	6 x 1 = 6
3. Виконання семінарських занять	10	6 x 10 = 60
6. Тестовий контроль	10	2 x 10 = 20
7. Виконання мод. контр. роботи	25	2 x 25 = 50
8. ІНДЗ	30	30
РАЗОМ БАЛІВ		174

Розрахунок коефіцієнту: $174 : 60 = 2,90$

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; звіт, реферат, есе.
- **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця 10.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 74	«задовільно»	ED
75 – 89	«добре»	CB
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 10.3.

Таблиця 10.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження та есе, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на індивідуальних заняттях (див. п. «Захист творчих проєктів»).

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та семінарські заняття							Вид контролю
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	Екзамен
	10	10	20	10	10	20	
МКР 1 – 25 балів				МКР 2 – 25 балів			
Відвідування – 14 балів							
ІНДЗ – 30 балів							

Коефіцієнт – 1,74

12. Методичне забезпечення

1. опорні конспекти лекцій;
2. навчальні посібники;
3. робоча навчальна програма;
4. збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
5. засоби підсумкового контролю (комп'ютерна програма тестування, комплект друкованих завдань для підсумкового контролю);
6. завдання для ректорського контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Неврологічні основи логопедії».

13. Питання до екзамену

1. Предмет і завдання курсу «Неврологічні основи логопедії»
2. Причини органічних уражень моторних структур мозку
3. Охарактеризувати критерії клінічних класифікацій дизартрії
4. Визначити фізіологію і патологію 7-го і 8-го пар черепних нервів
5. Охарактеризувати бульварні нерви
6. Визначити фізіологію і патологію 9-го і 10-го пар черепних нервів
7. Визначити фізіологію і патологію 11-го і 12-го пар черепних нервів
8. Дати характеристику алітернуючим руховим синдромам
9. Назвіть основний патогенетичний механізм при бульварній дизартрії
10. Дати характеристику порушень фонетичного компоненту процесу мовлення при бульварній дизартрії
11. Дати характеристику порушень просодичного компоненту процесу мовлення при бульварній дизартрії
12. Назвати основний патогенетичний механізм при псевдобульбарній дизартрії
13. Клінічні ознаки спастичного паралічу
14. Особливості порушень м'язового тону при екстрапірамідній дизартрії
15. Дати характеристику порушень фонетичного компоненту процесу мовлення при псевдобульварній дизартрії
16. Дати характеристику порушень просодичного компоненту процесу мовлення при псевдобульварній дизартрії
17. Роль тонічних спазмів в механізмі голосових та дихальних порушень
18. Функція мозочка в регуляції м'язового тону та рівноваги
19. Зв'язок мозочка з іншими структурами мозку
20. Особливості порушення м'язового тону при мозочковій дизартрії
21. Характер порушень усного мовлення при корковій дизартрії
22. Сутність поняття «стерта дизартрія». Диференційна діагностика дислалії та стертої форми дизартрії
23. Поняття «аналізатор» та «динамічна локалізація функцій» за І. П. Павловим
24. Визначення «функціональної системи» за П. К. Анохіним
25. Класифікація афазій за О. Р. Лурія
26. Локалізація ураження при еферентній моторній афазії
27. Центральний дефект при еферентній моторній афазії
28. Локалізація ураження при аферентній моторній афазії
29. Центральний дефект при аферентній моторній афазії
30. Локалізація ураження при динамічній афазії
31. Центральний дефект при динамічній афазії
32. Локалізація ураження при сенсорній афазії
33. Центральний дефект при сенсорній афазії
34. Локалізація ураження при акустикомнестичній афазії
35. Охарактеризувати центральні механізми при акустикомнестичній афазії
36. Локалізація ураження при семантичній афазії

37. Центральний дефект при семантичній афазії
38. Локалізація ураження при амнестичній афазії
39. Центральний дефект при амнестичній афазії
40. Дати характеристику класифікації афазій
41. Нейропсихологічний аналіз мовленнєвих порушень при афазії
42. Рівні організації процесу письма. Охарактеризувати сенсомоторний та психологічний і лінгвістичний рівні
43. Функціональна структура процесу письма (О. М. Корнєв)
44. Проаналізувати розлади письма при різних формах афазії
45. Охарактеризувати «немовленнєві форми аграфії»
46. Психофізіологічна характеристика читання в нормі
47. Психологічні передумови формування писемного мовлення (Л. С. Цветкова)
48. Симптоматика, механізми, класифікація дисграфії
49. Структура та механізми порушення при дислексії. Види дислексії
50. Формування функціонального базису навичок читання та письма
51. Охарактеризувати сучасні концепції пояснення механізмів алалії
52. Заїкання як функціональне порушення. Етіологія та симптоматика заїкання
53. Біологічні та соціальні фактори ризику в розвитку мовленнєвої патології при заїканні
54. Механізми та прояви аутизму, сурдо-мутизму
55. Особливості порушень мовлення при афтонгії
56. Порушення темпо-ритмічної організації мовлення несудомного характеру
57. Диференційна діагностика функціональних розладів мовлення
58. Актуальні питання профілактики дислексії та дисграфії
59. Характеристика психоневрологічних порушень мовлення
60. Функціональна асиметрія головного мозку

14. Рекомендована література

Базова

1. Бадалян Л.О. Невропатология: Учебник для студентов дефектол. фак. пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1982. – 350 с.
2. Лапшин В. А., Пузанов Б. П. Основы дефектологии. М.: Просвещение; 1990 – 145 с.
3. Логопедия: ученик для студ. дефектом. фак.. пед.. высш. учеб. заведений / под. ред. Волоковой. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Гуманитар. Узд центр ВЛАДОС, 2007. – 703 с.: ил. – (Коррекционная педагогика).
4. Логопедія. Підручник. За ред. М.К.Шеремет. – К., 2010. – 376 с.
5. Маруненко І.М., Бобрицька В.І., Неведомська Є.О., Сіверс З.Ф. Основы дефектологии. – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка. 2006. – 144 с.
6. Мастюкова Е.М. Ребенок с отклонениями в развитии: ранняя диагностика и коррекция. – М., 1992. – 95 с.
7. Синьов В. М., Кобернік Г. М. Основы дефектологии: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1994. – 143 с.
8. Цветкова Л.С. Афазия и восстановительное обучение: Учеб. пособие для студентов дефектол. фак. пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1988. - 207 с.: ил.
9. Чевелева Н.А. Исправление речи у заикающихся школьников – М., Просвящение, 1966. – 96 с.
10. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): Навчальний посібник. – К., 2009. – 160 с.

Допоміжна

1. Басова А. Г. Егоров С. Ф. История сурдопедагогики. М: Просвещение, 1984. – 295 с.
2. Белова Н.И. Специальная дошкольная сурдопедагогика. – М: Просвещение. 1985. – 128 с.
3. Бондар В. І. Основні етапи становлення та розвитку дефектологічної науки в Україні. // Дефектологія. 1999. - № 2. – С. 2-4

4. Выготский Л.С. Основы дефектологии. – К., 2006. - 196 с.
5. Ермаков В.П., Якунин Г. А. Развитие, обучение и воспитание детей с нарушением зрения. – М: Просвещение. 1990. – 223 с.
6. Зайцева Г.Л. Дактилология. Жестовая речь. М: Просвещение, 1991. – 159 с.
7. Зайченко В.В. Подготовка глухих учащихся к самостоятельной трудовой деятельности. – К: Рад. шк. – 1990. – 102 с.
8. Золотоверх В. В. Становлення і розвиток в Україні системи соціальної освіти як передумова розбудови її дошкільної ланки. // Дефектологія. 1998. - № 4. – С. 53-55
9. Игнатьева С.А., Блинков Ю.А. Логопедическая реабилитация детей с отклонениями в развитии. Учеб. пособ. для студ. высших учеб. завед. – М.: Гуманит изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 304 с.
10. Колтуненко И.В. Развитие речи глухих школьников. М: Просвещение, 1980. – 160 с.
11. Кузьмичова Е. П. Развитие речевого слуха у глухих. – М: Педагогика. 1983. – 160 с.
12. Лиско О. О. Відбудова системи спеціальної освіти в Україні // Дефектологія. 1998. - № 1. – С. 52-55
13. Розанова Т. В. Развитие способности у глухих детей в процессе обучения. – М.: Педагогика., 1991. – 176 с.
14. Свиридюк Т. П. Подготовка слабовидящих детей к школе. – К., 1984. Спеціальна педагогіка.: понятійно-термінологічний словник / За редак. акад. В. І. Бондаря.: Луганськ: Альма матер, 2003. – 436 с.
15. Специальная педагогика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л.И. Аксенова, Б.А. Архипов, Л.И. Белякова и др.; Под ред. Н.М. Назаровой. – 4-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 400 с.
16. Хитрюк В. В. Основы обучения и воспитания детей с особенностями психофизического развития [Текст] : практикум для студентов учреждений высш. образования / В. В. Хитрюк. — Барановичи : РИО БарГУ, 2011. — 223 с.
17. Хитрюк В. В. Основы обучения и воспитания детей с особенностями психофизического развития: вопросы и ответы [Текст] : учеб.-метод, пособие для студентов учреждений высш. образования / В. В. Хитрюк. — Барановичи : РИО БарГУ, 2011. — 198 с.
18. Хитрюк В. В. Основы обучения и воспитания детей с особенностями психофизического развития: вопросы и ответы [Текст] : учеб.-метод, пособие для студентов учреждений высш. образования / В. В. Хитрюк. — Барановичи : РИО БарГУ, 2011. — 198 с.
19. Хитрюк В. В. Педагогика. Введение в коррекционную педагогику [Текст] : практикум для студентов высших учебных заведений педагогических специальностей / В. В. Хитрюк. - Барановичи : РИО БарГУ, 2008. – 141 с.

Робоча програма навчальної дисципліни

«Неврологічні основи логопедії»

Укладач: *Маруненко Ірина Михайлівна*, кандидат біологічних наук, доцент, зав. кафедри анатомії і фізіології людини Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка